

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

‘Besef van gemeenschappelijke cultuur met Vlaanderen ontbreekt bij Nederlanders’

In gesprek met Wilfried Vandaele en Paul Beugels

door *Paul van Velthoven & Jan Prij*

Redacteur CDV en redactie-secretaris CDV.

In hotel *De Keyser* in Antwerpen peilden we bij de Vlaming Wilfried Vandaele, algemeen secretaris van het Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland,¹ en Paul Beugels, voorzitter van het Comité Buitenlands Cultureel Beleid,² de stand van zaken over de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland op cultureel en ander terrein. Een overzicht van gemiste mogelijkheden, frustraties maar ook van de benutting van kansen voor nieuwe samenwerking in de toekomst.

Tegen welke vooroordelen lopen jullie het meest aan bij jullie werk?

VANDAELE Dat zijn de bekende clichés die al zeer lange tijd bestaan. De Nederlanders zijn assertiever en commerciëler ingesteld, hoor je dan. Dat beeld leeft hier ook in ambtelijke kring in de trant van: ‘Pas maar op, er zal wel een verborgen agenda zijn bij “die Hollanders”, ze rollen ons waar we bijstaan’. Omgekeerd zijn de vooroordelen van

Nederlandse zijde dat Vlamingen, meestal als Belgen aangeduid, meer slag hebben van improviseren, dat wij nogal eens ‘een stelletje ongeregeld’ zijn, waar het moeilijk afspraken mee maken is. In clichés zit natuurlijk wel iets van waarheid, maar toch worden ze vaak te gemakkelijk gebruikt of zijn ze zelfs misleidend. Er zijn ook voorbeelden waar de rolverdeling tussen Vlamingen en Nederlanders echt anders ligt.

BEUGELS Er zijn inderdaad van beide kanten vooroordelen. De Vlaamse regering heeft een jaar geleden een imago-onderzoek laten uitvoeren over het beeld dat in Nederland over Vlaanderen bestaat.³ Daarin worden die vooroordelen bevestigd. Maar wat hieruit allereerst weer eens bleek was dat Nederlanders geen enkele kennis van Vlaanderen hebben, laat staan van de complexe Belgische verhoudingen. Wij Nederlanders vinden de Vlamingen vooral gezellige mensen, roemen hun gastvrijheid, en we drinken daar graag een pintje. Maar het

besef dat we een gemeenschappelijke taal, cultuur en geschiedenis met elkaar delen, en van daaruit ook eventueel iets samen te verdedigen hebben, is in Nederland vrijwel afwezig. Dat vind ik best schokkend. Men verdraagt elkaar vanuit de vooroordelen en men bevestigt elkaar vooral daarin. We trekken niet gezamenlijk op, maar zijn vooral concurrenten van elkaar. Zie de strijd tussen de havens van Antwerpen en Rotterdam, of de geschillen rond het gebruik van gemeenschappelijke wateren. Op het moment dat de Schelde moet worden uitgediept conform gemaakte verdragsafspraken, beginnen de boeren aan de Nederlandse kant van de grens te schreeuwen 'blijf van mijn land af' en gebeurt er niets. Maar het is wel overeengekomen tussen beide regeringen. Vooral Nederland trekt zich bijzonder weinig van afspraken aan. Dat zie je bijvoorbeeld ook in het dossier van de IJzeren Rijn, waar Nederland zich op een schaamteloze manier richting Vlaanderen gedraagt, en zich letterlijk niet gebonden acht aan overeenkomsten die zijn gesloten.

VANDAELE De voorbeelden die je aanhaalt komen uit de economische sfeer. Daar is het concurrentieprincipe dominant. Om het leed wat te verzachten rond die niet soepel lopende waterverdragen en de IJzeren Rijn worden er juist op cultureel terrein allerlei samenwerkingsverbanden opgezet. Wel is er overigens in Vlaanderen vanuit zijn eigen geschiedenis van ontworsteling aan de dictaten van de francofone elite altijd meer sprake van een gezamenlijk cultureel besef geweest dan in Nederland. Daar is het inderdaad nogal minimalistisch ingekleurd, hoewel dat gedeelde besef ook hier in Vlaanderen is afgenomen. Vanuit de Vlaamse Beweging keek men op naar de bondgenoot in het Noorden. Men zocht daar steun voor de taalstrijd, maar die is er nooit gekomen. Er kwam wel vanaf 1849 een kleine groep intellectuelen naar de

FOTO: DIRK HOL

Wilfried Vandaele

Nederlandse taal- en letterkundige congressen, maar het officiële Nederland wilde zich daar het liefst zo ver mogelijk van af houden en zich niet mengen in de interne Belgische aangelegenheden. En die houding is tot op de dag vandaag in zekere mate blijven bestaan. Toch geloof ik dat sinds Vlaanderen in de jaren negentig de bevoegdheid heeft om zelf verdragen te sluiten, van een kentering sprake is. Ook in Nederland begint langzamerhand het besef door te sijpelen dat Vlaanderen op tal van gebieden autonoom is en dat er dientengevolge ook veel mogelijkheden tot samenwerking zijn. Op cultureel terrein bestaat die autonomie zelfs al vanaf 1970. Er zijn ook tal van hedendaagse goede voorbeelden van samenwerking, bijvoorbeeld in het hoger onderwijs.

Waar ligt het aan dat dit gemeenschappelijke belang zo slecht wordt onderkend?

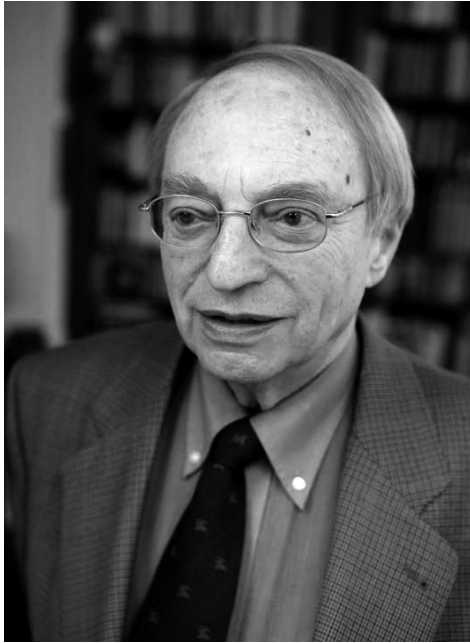

FOTO: DIRK HOL

Paul Beugels

VANDAELE De Fransen verdedigen op offensieve wijze hun cultuur. We spreken bij hen niet voor niks van cultuurimperialisme. Die reflex bestaat helemaal niet in het Nederlandse taalgebied.

BEUGELS Eén van de dieper liggende oorzaken is dat er in Nederland een volstrekt gebrek is aan cultureel besef. Zo maken we ons over onze taal niet druk. We beschikken weliswaar over de Nederlandse Taalunie, een uniek instrument voor taalkundige samenwerking tussen onze beide landen, maar het is een kwestie van toeval geweest dat een dergelijk instrument tot stand is gekomen. Een groot ijveraar voor die samenwerking als destijds Johan Flerackers trof, bij het Nederlandse ministerie van onderwijs een ambtenaar met een willig oor daarvoor aan. Zo kon de Taalunie ontstaan. Maar in Nederland wordt ze niet als een pronkstuk van gemeenschappelijkheid beschouwd.

De Taalunie heeft enkele jaren geleden bijvoorbeeld een zeer goed uitgewerkt rapport uitgebracht over het Nederlandse taalbeleid in Europa.⁴ Daar werden de mogelijkheden voor het Nederlands in Europees verband nagegaan. Maar de politiek heeft met dat rapport helemaal niks gedaan. Erger nog, je zag juist dat Europarlementariërs als Max van den Berg van de PvdA en Joost Lagendijk van GroenLinks hebben gepoogd het Nederlands als werktal in het parlement terzijde te schuiven. Terwijl de taalverscheidenheid nu juist één van de grondslagen is van de Europese Unie!

VANDAELE Je ziet ook hoe verschillend in het hoger onderwijs het Engels wordt ingezet om buitenlandse studenten en docenten aan te trekken. Om eigen studenten internationaal te oriënteren, gaan de Nederlandse universiteiten het Engels steeds meer als voertaal gebruiken. Op masterniveau worden tot honderd procent de cursussen in het Engels gegeven. In Vlaanderen gaat die evolutie veel minder hard en zijn er wettelijke bepalingen die de positie van het Nederlands in het hoger onderwijs verankeren. We vinden dat het Nederlands als wetenschapstaal een belangrijke functie moet houden. Maar Nederland zet dat voorbehoud in de praktijk overboord, vooral ook ingegeven door een mercantiel motief. Het Engels wordt te pas en te onpas gebruikt. In Vlaanderen heeft men in de vorige eeuw aan den lijve ondervonden dat er ook sociale gevolgen zijn als je moedertaal degradeert tot huis-, tuin- en keukentaal.

BEUGELS Nederland wil zoals gewoonlijk het beste jongetje van de klas in Europa zijn. Hier wreekt zich bovendien dat in Nederland het gebruik van het Nederlands niet in de grondwet is vastgelegd. De Kamerleden Eimert van Middelkoop en Alis Koekkoek hebben dat in de jaren negentig geprobeerd, maar dat is mislukt. Nu staat overigens een

dergelijk voornemen in het regeerakkoord. Dat is nog nooit eerder gebeurd.

VANDAELE We mogen inderdaad constateren dat de laatste tijd de gevoeligheid voor dit soort kwesties ook in Nederland aan het toenemen is. Er begint hier en daar toch een belletje te rinkelen. In het bewaken van 'eenheid in verscheidenheid' ligt voor ons dan ook een belangrijke taak.

INCIDENTENPOLITIEK

Hoe staat het met de pogingen om Nederland en Vlaanderen in cultureel opzicht naar buiten toe gezamenlijk te promoten?

BEUGELS Er was een mooie Stichting van Vertalingen voor Nederlands en Vlaams literair werk in Amsterdam, maar die is in de jaren negentig uit elkaar gevallen. Er is niks voor in de plaats gekomen. Men trekt weer gescheiden op. De *Buchmesse* in Frankfurt, waar de literatuur van de Lage Landen een *Schwerpunkt* was, is het laatste voorbeeld geweest van gezamenlijk optreden. In feite is er vooral sprake van incidentenpolitiek. Je merkt dat Nederland op Europees niveau inzake het verbreiden van de gemeenschappelijke taal en cultuur geen ambitie heeft. Op bilateraal niveau is er veel samenwerking (zie de Taalunie, het Cultureel Verdrag, samenwerking op universitair niveau en hoger voortgezet onderwijs), maar naar buiten toe, in Europees verband, niet. Vlaanderen gaat zelfstandiger opereren, dat zie je ook in de wijze waarop Vlaanderen samen optrekt met regio's in Europa als Catalonië, Wales, Beieren en Schotland, die een vergelijkbaar sterk cultureel besef hebben. Bij Nederland is die ambitie om op Europees niveau met Vlaanderen samen te gaan er sowieso niet en dat is erg jammer, juist gegeven de mooie resultaten op bilateraal niveau.

VANDAELE Van overheidswege wordt de

samenwerking Vlaanderen-Nederland niet als zodanig gehonoreerd. Sterker nog, er zijn voorbeelden van dossiers waar de Raad voor Cultuur het feit dat een bepaald initiatief afwisselend in Nederland en Vlaanderen plaats had, veeleer als een nadeel dan als een voordeel beschouwde. Dat samenwerking als zodanig positief te waarderen valt, los van het gegeven dat ook aan kwaliteitseisen moet worden voldaan, zit niet bepaald in de ambtelijke echelons ingebakken. Maar aan die samenwerkingsverbanden moet juist op basis van afspraken in het cultuurverdrag actief gewerkt worden.

BEUGELS Daarbij komen nog de verschillen in financiering van gezamenlijke projecten. Deze is in Nederland sectorgewijs opgezet in aparte fondsen op afstand van de overheid. In Vlaanderen wordt de financiering vanuit een centraal overheidspunt geregeld. Als men al een gemeenschappelijk idee heeft, wordt de uitvoering daarvan dus hierdoor bemoeilijkt. Vandaar dat wij als Comité Buitenlands Cultureel Beleid in ons manifest *Buren als culturele bondgenoten* (2007) pleiten voor een Fonds voor Taal en Cultuur van de Lage Landen in de Europese Unie.

Wanneer de samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen zo moeizaam verloopt kun je je afvragen of de veronderstelde gemeenschappelijkheid wel zo groot is. De taalverwantschap bindt blijkbaar toch te weinig. Waarom zouden we ons er dan toch druk over moeten maken?

VANDAELE Niet alleen de gemeenschappelijke taal, maar ook de geschiedenis en gedeeld cultuurgoed zijn een goede redenen voor gezamenlijk optreden. Maar dat is inderdaad vaak niet zo, omdat hier verschillen tussen een Nederlandse en Vlaamse oriëntatie aan het licht treden. Vanuit de underdogpositie heeft Vlaanderen altijd sterker

gehecht aan het belang van eigen taal en cultuur. In het Verdrag van de Europese Unie is er dan ook niet voor niets een cultuurparagraaf opgenomen die bepaalt dat de economische spelregels niet van toepassing zijn en allerlei wettelijke regels en beschermingsconstructies zijn toegestaan. De houding van Nederland was tot voor kort vooral dat je ook culturele goederen zoals boeken, tv-producties en films best aan het vrije spel van de marktkrachten kan overlaten. Maar dat is volgens mij een fundamentele misrekening. Door onze beperkte schaalgrootte als Nederlands taalgebied kunnen we nooit concurreren met de grote taal- en cultuurgebieden, hoe goed de kwaliteit van onze producten ook is. Een taalgebied als het Franse, op audiovisueel gebied vele malen sterker dan het onze, houdt op Europees niveau wel het been stijf en blijft pleiten voor beschermende en stimulerende maatregelen ten gunste van zijn eigen cultuur.

BEUGELS In Nederland is onvoldoende besef van het belang van taal en cultuur voor zoiets als natievorming. Sterker nog, het natiebeseft is lange tijd volstrekt afwezig geweest en wordt veelal ten onrechte geassocieerd met eng nationalisme. Juist het Europa van nu is een voorbeeld van samenwerking tussen natiestaten op grond van het besef van die verscheidenheid in taal en cultuur. Het massale nee van de Nederlandse kiezers tegen de Europese grondwet is wellicht mede te verklaren doordat Europa werd gezien als een bedreigend project, waarin die eigenheid juist werd prijsgegeven aan een grootste gemene deler, waarin men zich niet meer herkende. De Europese uitdaging blijft om vormen van broodnodige samenwerking te zoeken, zonder al te veel te willen uniformeren. Europa bestaat niet primair uit bureaucratieën of economische markten, maar uit gemeenschappen van burgers met eigen taal, cultuur en geschiedenis, en juist die zijn

essentieel om het Europese integratieproces een krachtig draagvlak te kunnen bieden.

VANDAELE We kunnen het belang van eigen taal en een gemeenschappelijke cultuur vanuit het perspectief van 'grote kringen' als de naties bekijken. Wellicht is het instructiever dat vanuit het niveau van de wijken, steden en de gemeenschappen, kortom de kleinere kringen te doen. Zonder een gekoesterde gemeenschappelijke taal en cultuur — zeg maar saamhorigheidsgevoel — kunnen groepen mensen niet goed met elkaar samenleven. Juist de miskennis van het belang van identiteit en gedeelde waarden en normen heeft tot integratieproblemen geleid. Het is niet voor niets dat nu zelfs in Nederland het belang van eigen taal, identiteit en cultuur weer wordt erkend. Alleen vanuit een dergelijke verworteling in een bepaalde taal en cultuur is een open blik naar de wereld mogelijk en kunnen zich sterke meervoudige identiteiten ontwikkelen. Dat Vlaanderen autonomie nastreeft of samenwerking met Nederland, betekent niet dat het zich wil afzetten tegen Wallonië, de Franstaligen of Europa. Juist niet. Elke cultuur en elke samenleving zijn fundamenteel gelijkwaardig en verdienen respect. Vanuit die houding kunnen we elkaar leren kennen en de rijkdom van het Europese palet leren waarderen.

STRATEGIE

Gegeven de wrijfpunten en cultuurverschillen tussen Noord en Zuid is de vraag welke strategie succesvol is voor de toekomst?

BEUGELS We zouden ons allereerst veel bewuster moeten zijn dat Vlaanderen en Nederland een tamelijk grote taalgemeenschap vormen binnen Europa, we zijn in omvang de zevende taal. De ambitie om in de Europese Unie als taal- en cultuurgemeenschap bondgenoten te vormen ontbreekt, terwijl

de Unie nieuwe uitdagingen en kansen biedt. In het Verdrag van Maastricht is door toedoen van het Comité Cultureel Buitenlands Beleid een cultuurparagraaf opgenomen waarvan Nederland en Vlaanderen *samen* geen gebruik maken, in bijvoorbeeld het Europees programma Cultuur 2007-2013. We hebben op basis van dat verdrag verschillende wettelijke instrumenten in handen om de Nederlands-Vlaamse cultuur in Europa te verspreiden. Dat moet geen dode letter blijven.

VANDAELE We moeten het belang van gemeenschappelijke cultuur en geschiedenis van de Lage Landen niet onderschatten. Voor de Amerikanen bijvoorbeeld zijn we toch echt één pot nat en in bepaalde opzichten hebben ze daar dus ook gelijk in! In de zestiende eeuw bijvoorbeeld vormden we als Lage landen een eenheid. Dat zag je aan de schilderkunst uit die tijd. De grote massa zal waarschijnlijk niet warm lopen voor groot-scheepse samenwerking, hoe graag we dat ook zouden willen. Maar dat is misschien ook niet nodig. Je moet bij samenwerking denken aan uiteenlopende doelgroepen. Soms zijn ze heel beperkt (bijvoorbeeld als het gaat om samenwerking tussen wetenschappers), soms zeer groot (bijvoorbeeld de samenwerking op tv-gebied). In feite is samenwerking altijd nuttig op allerlei deelgebieden. Specialisten kunnen steeds weer van elkaar leren, op alle mogelijke ter-

reinen. Nederland kijkt op naar het Vlaamse systeem van kinderopvang. Aan Vlaamse kant heeft men jarenlang opgekeken naar de Nederlandse beleidsplanning inzake de ruimtelijke ordening. Dit soort vormen van samenwerking proberen wij als Commissie ook te stimuleren. We verwachten daarnaast ook iets van de politici. Allereerst meer betrokkenheid. Elke politieke partij in Nederland had vroeger zijn Vlaanderenspecialist. Dat is nu weg. Ook van Vlaamse kant trouwens. Gebruik de instrumenten die beschikbaar zijn om de samenwerking te vergroten. De keren dat ons als Commissie Cultureel Verdrag om advies is gevraagd door regeringen, zijn op de vingers van één hand te tellen. Nochtans zijn wij door hen in het leven geroepen om te adviseren. Dat doen we dan ook, maar doorgaans ongevraagd.

BEUGELS Het Vlaanderendossier lijkt in Nederland soms een zaak van verdwaasde eenlingen. Taal en cultuur zijn totaal geen issue, terwijl het belang ervan, zou je zeggen, toch steeds evidentier wordt. Ons Comité heeft in zijn manifest tien speerpunten aangereikt om een cultureel bondgenootschap in de Europese Unie inhoud en vorm te geven. Nederland en Vlaanderen zouden met een dergelijke coalitie tevens een eerste concrete uitwerking kunnen geven aan de Strategienota Nederland van de Vlaamse regering, waarover de Nederlandse regering tot nu toe heeft gezwegen. Ten onrechte.

Noten

- 1 Het Cultureel verdrag Vlaanderen-Nederland (cvn) werd in 1995 ondertekend door de Nederlandse en Vlaamse regering om de samenwerking te stimuleren op het gebied van cultuur, media, onderwijs wetenschap en welzijn.
- 2 Het Comité Cultureel Buitenlands Beleid is een Nederlands-Vlaamse denktank die sinds 1990 (ongevraagde) adviezen geeft aan de Neder-

- landse en Vlaamse regering, studie en onderzoek verricht en symposia belegt
- 3 Een samenvatting van het imago-onderzoek 'Vlaanderen in de ogen van Nederlanders' verscheen in de cvn-Nieuwsbrief 2007, nr. 2, p. 5 e.v. Deze nieuwsbrief is eveneens af te halen van de site van het Cultureel verdrag Vlaanderen-Nederland www.cvn.be onder publicaties.
- 4 R. Smeets, *Naar een samenhangend taalbeleid voor het Nederlands vanuit Europees perspectief*. Uitgave Nederlandse Taalunie, Den Haag, 2002.